

Unelma: een sociaal netwerk voor scholen

Een oefening in balanceren en bruggen bouwen tussen ouders, onderwijs en welzijn

Latifa EL MORABET en Nadja SCHILS

Unelma is een project van SAAMO Vlaams-Brabant, de nieuwe naam voor Samenlevingsopbouw Riso Vlaams-Brabant. Het project is ontstaan na gesprekken met drie basisscholen in de Leuvense deelgemeente Heverlee. De scholen signaleerden via het LOP hun nood aan een aanspreekpunt en ondersteuning, omdat ze overstelpt werden door welzijnsvragen van ouders. Twee onderwijsopbouwwerkers gaan er sinds het najaar van 2019 aan de slag met scholen, ouders en welzijnspartners om een sociaal netwerk rond de school en in de buurt uit te bouwen.

Scholen en vragen van ouders

Meer en meer scholen krijgen vragen, die niet meteen school- of onderwijsgerelateerd zijn, maar waarmee ouders toch komen aanzetten. Vragen rond wonen, persoonlijke administratie, voeding, vrijetijdsactiviteiten, werk, digitale vragen ... komen wekelijks binnen op school. Directies en leerkrachten staan op dat vlak in de frontlinie: zij vormen vaak het eerste aanspreekpunt voor gezinnen. Scholen getuigen van een grote betrokkenheid naar gezinnen in kwetsbare situaties, maar weten niet meteen het gepaste antwoord op dergelijke complexe vragen en noden. Het ontbreekt hen ook aan tijd om deze dingen er nog bij te nemen. De vraag is: hoe kunnen scholen een brug slaan naar andere organisaties? Wie detecteert de vragen van ouders, wie neemt ze op indien de school dit niet kan, en hoe gebeurt de verdere opvolging? Aan het opbouwwerk om te experimenteren hoe zo'n netwerk eruit kan zien....

De basisscholen Heilig Hart, Don Bosco Sint-Lambertus en Sint-Norbertus, signaleerden via het LOP (Lokaal Overlegplatform gelijke onderwijskansen) in Leuven de noodzaak om een partnerschap te vormen rond de noden en welzijnsvragen die op de scholen in Heverlee binnenkomen. Vragen waar zij als school niet meteen zelf of niet alléén een antwoord op kunnen bieden. Heverlee, gekend in het Leuvense als een eerder 'residentiële buurt', heeft immers verschillende 'gezichten': arm en rijk delen er dezelfde postcode en dezelfde school, maar daarom nog niet dezelfde sportclub, jeugdvereniging of vriendenkring. Vele jonge gezinnen die er zijn komen wonen, hebben geen netwerk waar ze beroep op kunnen doen. Meer en meer mensen in een kwetsbare positie komen in deze deelgemeente terecht. Sommigen blijven er wonen, voor anderen is het enkel een tussenstop in hun zoektocht naar een stabiele en veilige omgeving. De woonproblematiek in deze gemeente is groot voor deze gezinnen: ze huren een éenkamerappartement of één enkele kamer omdat ze geen woning vinden met voldoende ruimte die ook nog eens betaalbaar is. Of de huishuur is zo hoog, dat er geen ruim-

te meer is voor aankoop van voeding. Gezinnen geraken gemakkelijk in een cirkel van problemen en weten soms niet waar ze terecht kunnen. Er is ook geen inlooplek of een buurthuis in de onmiddellijke omgeving, waarnaar scholen zouden kunnen doorverwijzen. Door het relatief beperkte aanbod van welzijnsdiensten in de rand van Leuven, blijft het welzijnsveld voor ouders maar ook voor scholen te onbekend.

Verkenning van noden als vertrekpunt van het project

Vanuit Riso Vlaams-Brabant namen we als onderwijsopbouwwerkers de noodkreet van deze scholen op en startten we een proefproject. Het vertrekpunt was een bevraging zowel bij scholen als ouders. Directies en zorgcoördinatoren van de drie scholen werden bevraged. Bij een selectie van gezinnen uit twee scholen namen we in samenwerking met CAW Leuven diepte-interviews af. De resultaten van de bevraging vormden het begin van gesprekken tussen het opbouwwerk, de betrokken scholen en relevante welzijnspartners in functie van de verdere uitbouw van een netwerk in Heverlee. Ook schreven we onze bevindingen neer in een rapport, dat we meteen presenteerden aan verschillende diensten van Stad Leuven, onder meer aan de dienst Onderwijs en de Dienst Samenleving.

In diezelfde periode namen we ook deel aan een onderzoek van Hogeschool Gent, dat inzoomt op de samenwerking tussen onderwijs en welzijn. Onze ervaringen werden naast vele andere voorbeelden van scholen, brugfiguren en welzijnspartners, opgenomen in een inspiratiegids over de brug tussen onderwijs en welzijn (Mertens, e.a., 2021).

Noden van scholen

EScholen hebben in hun beleid en aanpak al heel wat aandacht om kwetsbare ouders dichterbij de school te brengen en de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten. Maar toch botsen ze op drempels.

In de gesprekken met scholen kwamen drie grote noden naar voren:

1. Afwezigheid van diensten in Heverlee, waar ouders rechtstreeks terecht kunnen met hun vragen.
2. Nood aan samenwerking met verschillende (welzijns)partners rond thema's als huisvesting, materiële en financiële hulp, opvoedingsondersteuning en toeleiding naar vrije tijd.
3. Kennis van de sociale kaart. Er zijn heel veel sociale organisaties in het Leuvense, maar men weet niet altijd bij wie men precies met welke vraag terecht kan. Scholen hebben dus nood aan meer overzicht en een vast aanspreekpunt in welzijnsorganisaties

Noden van ouders

De interviews met ouders hakten er stevig in bij ons als opbouwwerker. Niet zelden botsen we op schrijnende verhalen en omstandigheden, maar ook op ongelooflijk veel moed om verder te kunnen en er iets van te maken.

Rond schoolse zaken gaven ouders aan:

- dat ze de school erg 'nodig' hadden door hun kleine sociale netwerk. "Als ik het niet meer weet, dan ga ik naar de directrice van de school". (Een ouder)
- dat ze nood hadden aan contactmomenten met andere ouders op school

Op andere levensdomeinen bleek:

- dat overleven bij velen van de ouders een prioriteit is, wonen en financiën zijn de grootste zorgen.
- dat vrijetijdsparticipatie een grote nood is, er is weinig verbinding met andere gezinnen, er is weinig ruimte voor vrijetijdsbesteding. *"Soms lukt een uitstapje voor de kinderen, maar in moeilijke maanden gaat dat echt niet. Dan is een bezoek aan de sociale kruidenier ons enige uitje". (Een ouder)*
Hierdoor is het ook moeilijk om een sociaal netwerk uit te bouwen.
"De school is mijn enige familie". (Een ouder)
"De grootste vervuiler op de wereld, is de armoede" (Mahatma Gandhi)

Unelma: over 'hoop' en toekomstdromen

De perspectieven van de ouders en de scholen bij elkaar leggen... er waren heel wat uitdagingen te formuleren.

We gingen aan de slag met onze bevindingen. We kozen 'Unelma' als naam voor dit project en formuleerden de doelstellingen. Unelma is Fins voor 'droom' en weerspiegelt voor ons de kracht die in de gesprekken met deze ouders naar vorkwam. **Unelma staat voor: 'dromen over een goede toekomst voor je kind', en 'kansen grijpen'.** Vooral bij ouders met een vluchtverleden staat deze gedachte erg centraal.

"Kansen grijpen voor onze kinderen. Het is mijn grootste droom en tegelijk mijn grootste angst". (Een ouder)

Unelma stelt zich tot doel om:

1. Maatschappelijk kwetsbare ouders de weg te wijzen naar informatie en organisaties met betrekking tot hun vragen rond onderwijs, het welzijnswerk en vrijetijdsparticipatie.
2. Een sociaal netwerk en een partnerschap uit te bouwen waar de betrokken scholen noden en signalen van kwetsbare gezinnen kunnen detecteren en doorverwijzen.

In eerste instantie willen we met Unelma een toegankelijke plek creëren voor ouders op school, waar ze meteen terecht kunnen met hun welzijns- en andere vragen. Ouders komen er in contact met de directie, de leerkrachten en de zorg en kunnen er tegelijkertijd toegeleid worden naar andere diensten. Zo komt er op school opnieuw ruimte vrij om met kind en ouder verder aan de slag te gaan rond ontwikkelings- en leeransen. Ook willen we samen met de scholen en andere partners zoals OCMW en CAW, een netwerk uitbouwen. We willen ervoor zorgen dat scholen op de gepaste en adequate manier kunnen doorverwijzen naar de juiste instantie. Zonder dat gezinnen van de ene naar de andere instantie worden gestuurd en zonder dat de school contact moet hebben met tien verschillende diensten vooraleer ze op de juiste plek terecht komt.

In deze fase van het project zijn we vooral 'outreaching' aanwezig in de scholen. We zorgen dat we zichtbaar aanwezig zijn en makkelijk bereikbaar voor ouders met concrete vragen. We zoeken hen ook actief op aan de klasdeur of via een telefoontje. In twee scholen zijn permanentiemomenten en ouderbabbels opgericht. Zo leggen we contact met de ouders om de toeleiding naar het welzijnswerk te bevorderen en om informele ontmoeting tussen de ouders te stimuleren. Zo vergroot ook hun eigen netwerk. Deze permanentiemomenten vinden wekelijks plaats. We hebben geëxperimenteerd met permanentiemomenten zowel 's ochtends als 's avonds. Ouders zien ons op de speelplaats en kunnen dan langskomen met hun vragen en brieven of gewoon een kopje koffie komen drinken en andere ouders ontmoeten. We bekijken dan samen naar welke instantie we moeten bellen/mailen. Het CAW en OCMW zijn hier partners in. Via vaste contactpersonen vragen we meer info over een bepaald dossier en als er nog geen dossier is, sturen we ouders door. We stellen totnogtoe vast dat ouders vooral 's ochtends langskomen aan de schoolpoort, in het permanentielokaal of op de speelplaats. Scholen zien ons bezig, leerkrachten sturen ouders door naar onze 'plek' en weten dat de vraag ter harte genomen wordt. Ook koppelen we terug naar de school indien nodig. We blijven ook stevig samenwerken met schooldirecties en zorgcoördinatoren rond vrijetijdsparticipatie, o.m. rond kunnen deelnemen aan sport, kampjes, tijdig inschrijven, de financiële middelen hiervoor voorzien, enz.

Daarnaast is ons doel ook om een goed draaiend netwerk uit te bouwen, om de kansen van deze gezinnen te vergroten. We streven ernaar dat elke partner zijn taak proactief opneemt. We werken samen met de scholen aan een beleid dat kansen schept op maat van kwetsbare gezinnen, met toegankelijke communicatie en ouderparticipatie. Daarnaast werken we samen met de CLB's bij vragen die onderwijsgerelateerd zijn, maar ook een doorverwijzing naar de hulpverlening vereisen. Het CLB kijkt vanuit zijn draaischijffunctie welke welzijnsdiensten de vraag van het gezin kan opnemen. Is er meer nodig, zoals toeleiding en begeleiding voor ouders om deze stap te zetten, dan komt Unelma terug in het vizier. Op die manier zorgen we er samen voor dat mensen met hun vragen goed terecht komen.

Verder willen we in samenwerking met partners laagdrempelige initiatieven uitwerken in Heverlee. O.a. bekijken of er een mogelijkheid is om ook ergens centraal in de buurt een soort van inlooplek te creëren waar ouders terecht kunnen met een dringende vraag, met briefwisseling die ze niet begrijpen. We zoeken uit hoe en waar ook kinderen van kwetsbare gezinnen toegeleid

kunnen worden om gebruik te kunnen maken van de openbare ruimte en het aanwezige groen, want vaak is er een gebrek aan speelruimte of/of hebben ze geen eigen tuin. Op deze plek kunnen ook kortdurende infosessies en opleidingen doorgaan in functie van dringende noden die we bij meerdere ouders vaststellen. Zo experimenteerden we al samen met Groep Intro rond een opleidingsaanbod voor ouders die hun werk verloren in coronatijd. Ook een samenwerking met de plaatselijke bib rond toeleiding naar taalstimulerende initiatieven en digitale vragen van ouders, staat momenteel in de steigers.

En toen kwam corona...

Een vijftal maanden na de opstart van onze permanentiemomenten, sloeg corona toe. Daardoor konden we veel minder investeren in informele groepsmomenten met ouders, in de opbouw van vertrouwen; in de nodige huisbezoeken, enz. In samenspraak met de scholen bleven we voor de ouders contacten organiseren aan de schoolpoort. Indien nodig konden we binnen de school als 'essentiële derde' individueel aan de slag met ouders. We hielpen mee in de zoektocht naar laptops en hielden contact via Whatsapp, hetgeen een heel toegankelijke manier bleek te zijn om ouders verder te helpen.

Door corona zagen we dat kwetsbare gezinnen nog kwetsbaarder zijn geworden. Diensten waren nog minder bereikbaar dan vóór corona. Dit was zeer moeilijk voor ouders. Sommigen verloren hun job, moesten lang wachten op een uitkering, ... Daarnaast is het duidelijk geworden dat heel wat gezinnen niet beschikken over een goede computer en/of internetverbinding. Hebben ze wel een computer en internetverbinding, dan zijn ze niet altijd digitaal vaardig genoeg om aan de slag te gaan met communicatiesystemen op school zoals Gimme of Smartschool. Om op deze knelpunten in te gaan, werd ons team versterkt door een extra medewerker 'e-inclusie' gedurende een jaar. Ouders kunnen vooral met digitale vragen bij haar terecht tijdens de permanentiemomenten of op afspraak.

Moeilijke drempels...

Ondanks de vlotte samenwerking met het OCMW en CAW, botsten we nog op drempels.

De stad Leuven heeft al heel wat geïnvesteerd in het ontwikkelen van systemen om de dienst- en hulpverlening te vergemakkelijken. Maar de afstand tot bepaalde diensten, informatieverstrekking op het juiste moment door de juiste persoon, betaalbaarheid of een combinatie van factoren maakt dat er nog drempels zijn voor deze ouders. We kaartten dit aan bij Stad Leuven. Toch merken we dat dit moeilijk blijft voor ouders en scholen. Een belangrijk aspect is de vrijetijdsparticipatie: ouders en kinderen wegwijs maken in een toegankelijk en betaalbaar aanbod van sport, hobby, vakantiecampes en speelpleinen. Naast het feit dat deze inschrijvingssystemen heel complex zijn, moeten ouders beschikken over een geldige Uitpas (om te kunnen genieten van een kansentariaf), meteen kunnen betalen, handig zijn in onlinebankieren en dan hopen dat er nog plaats is. Het blijft een rush tegen de tijd, een gevecht met digitale drempels. We zouden vooral een traject willen afleggen waarin ouders in samenspraak met de school een zinvolle vrijetijdsactiviteit kunnen kiezen op maat van hun kind. Met dergelijke ingewikkelde

procedures dreigen kwetsbare gezinnen opnieuw de boot te missen, terwijl Stad Leuven hier een ruim aanbod voor heeft.

Iedereen digitaal ?

Naar aanleiding van de vele digitale vragen van kwetsbare ouders, ontstond het idee om een **digipunt** te starten binnen de werking van Unelma. In april 2021 startte Unelma met een extra wekelijks permanentiemoment in het deelgemeentehuis in Heverlee. Op deze locatie bevindt zich ook de bibliotheek van Heverlee waar reeds een digipunt aanwezig is. Dit was tijdens de coronacrisis jammer genoeg niet bruikbaar. Tijdens deze permanentie konden ouders gebruikmaken van het digipunt. Zowel om dingen op te zoeken, te printen of met begeleiding een antwoord te vinden op hun digitale vraag. Op deze manier willen we inzetten op het ontwikkelen van digitale vaardigheden van kwetsbare ouders alsook op het bekendmaken van Unelma en de vaste plek. In plaats van de digitale vraag op te lossen voor de ouders, zullen we in het digipunt samen met de ouder plaatsnemen achter een laptop om zo samen de juiste stappen te zetten en de ouders te leren hoe ze in de toekomst zelf deze stappen kunnen zetten. Op die manier willen we ouders ook motiveren om cursussen te volgen om hun digitale vaardigheden bij te werken. Ook na 2021 zal het digipunt verankerd blijven.

Tot slot

We merken nog elke dag dat projecten als Unelma broodnodig zijn om de brug te slaan tussen onderwijs en welzijn. Het aantal complexe vragen op school blijft toenemen. Vanuit de commissie Beter Onderwijs wordt in hun recente rapport aangegeven dat scholen moeten kunnen blijven focussen op hun kerntaak, nl. lesgeven. De slinger is zwaar doorgeslagen richting welbevinden (Gordts, 2021). Willen we dit realiseren, dan moeten we blijven inzetten op systemen, die in het hier en nu aan de slag kunnen met complexe vragen van ouders en kinderen. Zo niet gaan deze vragen verloren en blijven kinderen in de kou staan.

Om op de brug te kunnen staan wordt er van scholen verwacht om intensief samen te werken, om de vragen van ouders tot de welzijnspartner te krijgen. De school alleen kan deze brug niet slaan, hiervoor blijft een tussenpersoon nodig. Stad Leuven investeert de komende jaren in schoolondersteuners. Hierbij zal een school beroep kunnen doen op een welzijnspartner die samen met hen complexe vragen opneemt. Unelma kan hierin een inspirerend voorbeeld zijn.

Latifa EL MORABET en Nadja SCHILS

SAAMO Vlaams-Brabant
Eenmeilaan 2, 3010 Kessel-Lo
www.saamo.be/vlaams-brabant
latifa.el.morabet@saamo.be
nadja.schils@saamo.be

BRONNEN

- Mertens, C., Seghers, M., De Maegd, K., Van Kerckhove, C. (2021). Kan onderwijs zonder welzijn? En vice versa? Antwerpen, Mammoet (imprint van EPO).
- Gordts, P. (2021, 28 oktober). Het onderwijs moet meer focussen op zijn kerntaak: kennisoverdracht en basiscompetenties doen verwerven. Dat is de boodschap van het langverwachte rapport van de commissie Beter Onderwijs. 'De slinger is te ver doorgeslagen richting welbevinden'. De Morgen.